

Ung thư – cần nhận diện cho đúng



TRÍ MINH

Trên các phương tiện truyền thông có khá nhiều thông tin về những sản phẩm, thực phẩm bị kết án là gây ung thư như: kẹo mút phát sáng, hộp xốp, trang sức có chất cực độc, thịt nướng... và còn rất nhiều và nhiều đến độ cái gì cũng có thể gây ung thư. Mà ung thư lại là căn bệnh “nghe đã thấy sợ” nên càng khiến nhiều người hoang mang.

Vài dòng lịch sử

Ung thư được xem là căn bệnh của thời hiện đại do lối sống thiếu lành mạnh, ô nhiễm môi trường... nhưng thực ra ngay từ thời Hy Lạp cổ đại, căn bệnh nan y này đã được biết tới.

Trong các thư tịch thời cổ đại, người ta tìm thấy những dấu hiệu chứng tỏ căn bệnh ung thư đã xuất hiện. Những trường hợp bị bệnh được mô tả đầu tiên trong một bản giấy papyrus có niên đại vào khoảng năm 3000-1500 trước Công nguyên. Đó là 8 trường hợp bị khối u trên vú được chữa trị bằng phương pháp đốt, phá hủy mô bằng dụng cụ nung nóng “khoan lửa”. Và ở thời kỳ này, người

ta tin rằng bệnh ung thư là do thần thánh gây ra.

Ông tổ của nền y học thế giới Hippocrates đã dùng tiếng Hy Lạp là “karkinos” để mô tả ung thư (“karkinos” trong tiếng Hy Lạp vốn để chỉ con cua). Hippocrates gọi như thế bởi ông nhận thấy khối u ác tính có hình dáng giống như con cua, ngụ ý diễn tả những u bướu có nhánh tỏa ra xung quanh.



Ông tổ của nền y học thế giới: Hippocrates

Từ thế kỷ 15 đến 18, các thầy thuốc đã có được nhiều kiến thức về giải phẫu và bệnh lý cơ thể người. Người ta cho rằng chính sự bất thường trong hệ bạch huyết đã gây ra căn bệnh này. Các lý thuyết khác cũng xuất hiện để giải thích nguyên nhân của bệnh, chẳng hạn như ung thư là

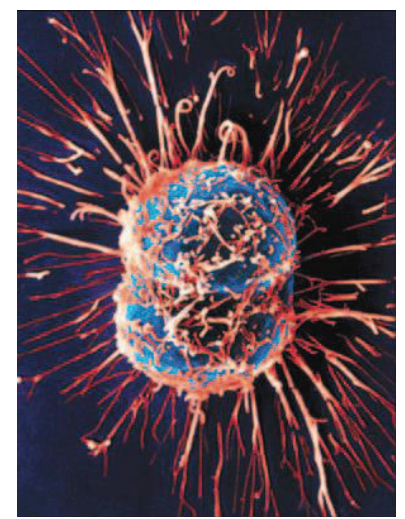
do chấn thương, thực vật ký sinh...

Cuối thế kỷ 19, khi tế bào được khám phá qua kính hiển vi và được coi như đơn vị căn bản của cơ thể thì hiểu biết về ung thư rõ ràng hơn. Các nhà khoa học đã đạt được những hiểu biết quan trọng về quá trình phát triển của ung thư, về sự khác biệt rõ rệt giữa các tế bào ung thư và các tế bào bình thường khác.

Ngày nay y học đã chứng minh ung thư là do một số tế bào đột nhiên tăng sinh sản một cách bất bình thường và không kiểm soát được.

Thế nào là ung thư?

Cơ thể con người được tạo nên từ các tế bào. Tế bào ở các cơ quan khác nhau của cơ thể có thể có hình dạng khác nhau, cách làm việc khác nhau, nhưng đều có chung cơ chế nhân



bản. Thông thường, các tế bào lành có tuổi thọ nhất định và tuân thủ theo quy luật chung là: phát triển - già - chết. Các tế bào chết đi lại được thay thế bằng các tế bào mới. Sự phân chia, nhân bản tế bào được kiểm soát một cách chặt chẽ và duy trì số lượng tế bào ở mỗi cơ quan ở mức ổn định được điều khiển bằng 3 nhóm gen:

Nhóm gen sinh trưởng: chịu trách nhiệm về sự phát triển và biệt hóa của tế bào.

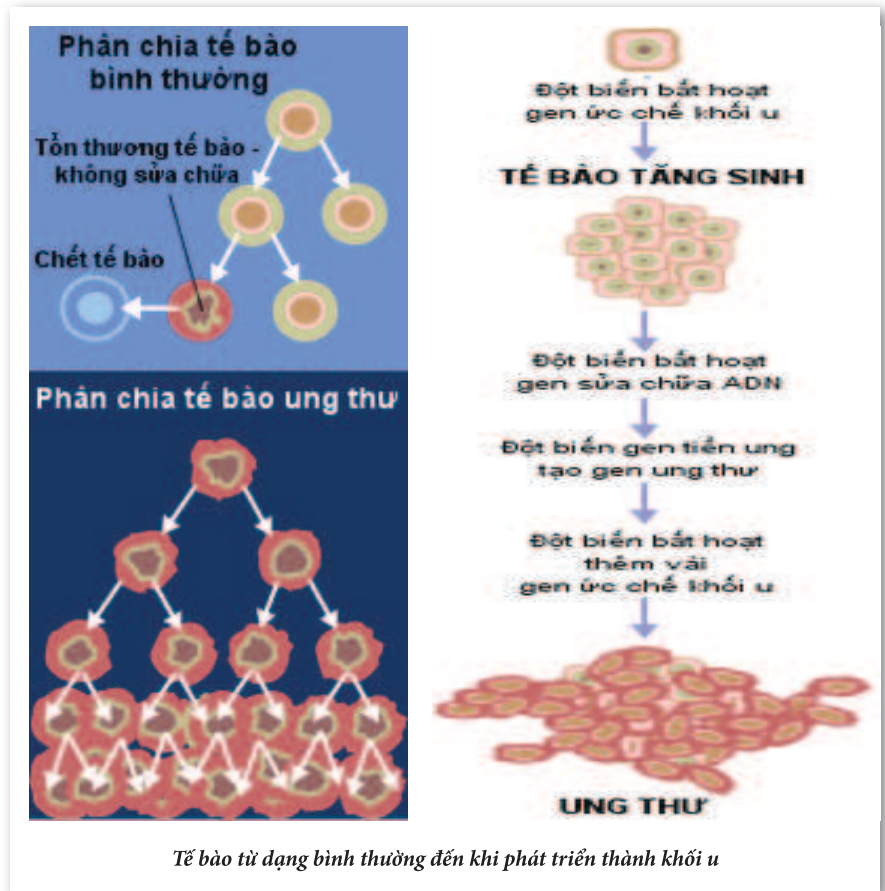
Nhóm gen ức chế: chịu trách nhiệm ức chế gen sinh trưởng, không cho các tế bào tham gia tùy tiện vào chu kỳ sinh trưởng.

Nhóm gen sửa chữa: là nhóm gen chịu trách nhiệm điều chỉnh những sai sót trong hoạt động của hai loại gen trên.

Bệnh ung thư bắt đầu khi có một tế bào vượt qua cơ chế kiểm soát này của cơ thể (vì một lý do nào đấy) sẽ bắt đầu phát triển vô tổ chức, sinh sôi không ngừng nghỉ (phân chia liên tục) và tạo ra một khối thường gọi là khối u. Các khối u có thể là lành tính, hoặc ác tính. Ung thư là tên gọi của các khối u ác tính.

Các tế bào ung thư có liên kết lỏng lẻo, dễ dàng bứt ra khỏi khối u mẹ, theo mạch máu và mạch bạch huyết di cư đến các tổ chức và cơ quan mới, bám lại và tiếp tục sinh sôi nảy nở (quá trình này gọi là "di căn"). Các khối u chèn ép hoặc di căn vào các cơ quan giữ chức năng sống của cơ thể như não, phổi, gan, thận... bệnh nhân sẽ tử vong. Nếu khối u lành tính không di căn sang các cơ quan khác của cơ thể, thì đó không phải là ung thư. Tuy nhiên, nếu khối u lành tính phát triển tại chỗ quá mạnh, nó có thể chèn ép lên các cơ quan khác, và gây ra các vấn đề nghiêm trọng.

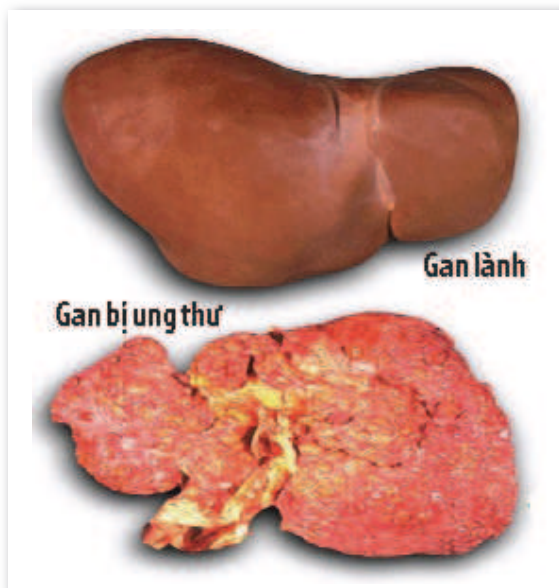
Nhưng có một điểm cần lưu ý rằng **Ung thư chỉ là khái niệm chung** (không phải là 1 loại bệnh lý duy nhất), là tên



chung dùng để gọi một nhóm bệnh có trên 200 loại khác nhau về nguồn gốc của tế bào, về tên gọi (như ung thư phổi, ung thư gan, ung thư bạch cầu, vv...), về sự tiến triển bệnh, về phương pháp điều trị, nhưng giống

n nhau về bản chất: đó là sự phân chia không kiểm soát được của tế bào.

Như vậy, nguyên nhân gây ung thư là sự sai hỏng (tổn thương/đột biến) của các gen. Do đó ung thư là một bệnh lý về gen.



Đến đây, hẳn chúng ta sẽ đặt câu hỏi, nếu khoa học đã khẳng định, ung thư là một bệnh lý về gen – nguyên nhân trực tiếp và duy nhất gây ung thư thì không thể có yếu tố gián tiếp nào gây ra cả? Điều này có nghĩa rằng, các cảnh báo tương tự như: hút thuốc lá "có nguy cơ" ung thư phổi, uống nhiều rượu "có thể" ung thư gan,... là không đúng?

Để trả lời câu hỏi này, cần phải hiểu rằng, hầu hết các dạng ung thư là tự phát đơn lẻ, và không có cơ sở di truyền. Tuy nhiên, một số hội chứng của ung thư đã được biết có mang

► Suối Nguồn Tri Thức



yếu tố di truyền. Chẳng hạn, thừa hưởng các đột biến nào đó trong gen BRCA1 (một gen ức chế khối u), làm cho phụ nữ dễ phát triển ung thư vú và ung thư buồng trứng.

Bên cạnh đó, bản thân gen không hoạt động một mình mà chịu sự chi phối của hormone và các yếu tố môi trường. Nói cách khác, gen chỉ kích hoạt (tức bị đột biến) gây ung thư khi bị phơi nhiễm với một hoặc một vài yếu tố môi trường nguy hiểm nào đó. Yếu tố môi trường ở đây bao gồm tuổi tác, lối sống (thói quen dinh dưỡng, hút nhiều thuốc lá, uống nhiều bia rượu, ít vận động cơ thể...), mức độ phơi nhiễm nhiều với các phóng xạ (tia X, tia cực tím...), các hóa chất (kim loại, thuốc trừ sâu, bụi...) trong môi trường sống và làm việc, nhiễm một số loại vi rút (viêm gan B...)...



Nhưng cho đến nay, **y học thế giới vẫn không khẳng định chính xác** ung thư là do chính lỗi bản thân gen có hại có sẵn trong cơ thể (nguyên nhân trực tiếp) hoặc là do yếu tố môi

trường (nguyên nhân gián tiếp). Bởi vì, thực tế rằng, những người có tiền sử gia đình ung thư nhưng lại không bao giờ mắc bệnh ung thư? Một số người không bao giờ hút thuốc lá nhưng vẫn bị ung thư phổi?

Vì thế, **y học thế giới vẫn đang đặt ra giả thiết để giải thích vấn đề:** ung thư là do sự tương tác giữa gen và môi trường. Phần lớn ung thư chỉ xảy ra khi đối tượng hội đủ hai điều kiện: có nhiều gen nguy hại và sống trong một môi trường với

có căn cứ khoa học, mà chỉ có thể nói rằng "có nguy cơ ung thư", "có thể ung thư", "có khả năng ung thư"...

Vấn đề sức khỏe của cộng đồng là vô cùng quan trọng nhưng chỉ cần sai một câu chữ cũng có thể gây hiểu lầm, hoang mang cho nhiều người. Phòng ngừa, đứng trên quan điểm của y tế, là làm giảm nguy cơ mắc bệnh, là không để cộng đồng bị phơi nhiễm với những yếu tố nguy cơ có thể gây bệnh. Do đó, chúng ta vẫn có lý do để khuyến cáo rằng hộp xấp "có



Gia vị như bột cà ri, mù tạt, hạt tiêu, tỏi, gừng, quế... được các nhà khoa học phát hiện có chứa các chất chống ung thư và các thành phần giúp tăng cường khả năng miễn dịch của cơ thể.

trường (nguyên nhân gián tiếp). Theo giả thiết này, người có tiền sử gia đình mắc bệnh ung thư (tức có khả năng người đó mang trong người gen có hại) nhưng vì môi trường sống có lợi, cho nên người đó không mắc ung thư. Một người không bao giờ hút thuốc lá có thể bị ung thư vì người đó mang trong người gen nguy hại hay bị phơi nhiễm một hay vài yếu tố nguy cơ khác.

Chính vì sự chưa thống nhất của y học như thế, nên nếu ai đó hoặc cơ quan truyền thông nói rằng ăn nước tương chứa chất 3-MCPD, hút thuốc lá, dùng hộp xấp đựng thức ăn, dùng trang sức có chứa chất cực độc... "gây ung thư" là lời phát biểu không

thể có hại cho sức khỏe" và nên hạn chế sử dụng khi chưa được kiểm định chất lượng từ các cơ quan có trách nhiệm. Hoặc khuyến cáo "nguy cơ mắc bệnh ung thư" ở những người ăn nhiều nước tương có chứa 3-MCPD là cao hơn "nguy cơ mắc bệnh" ở những người không ăn. Hoặc "Vi bạn đang phơi nhiễm với các yếu tố dễ gây bệnh, tôi đề nghị bạn bỏ hút thuốc lá, bớt rượu bia, hạn chế thịt nướng và tránh xa khói bụi... đến mức thấp nhất."

Rõ ràng, mối ảnh hưởng tương tác giữa gen và môi trường đến ung thư là một câu hỏi lớn, một bí ẩn khoa học, mà cho đến nay, vẫn chưa có câu trả lời thỏa đáng.□